

зацікавив Шевченка як «народний поет», — про це ми ще будемо говорити. З французькими поетами кінця XVIII — початку XIX ст. знайомила творчість Батюшкова, Пушкіна і поетів його «плеяди». На час 30-х років уже були матеріали для великої антології західноєвропейських літератур. Коли згодом М. Гербель (особистий знайомий Шевченка) почав видавати твори Байрона, Шіллера, Гете, Шекспіра, антології англійських, німецьких, слов'янських поетів, він мав уже для використання готовий матеріал. Крім того, журнали (зокрема «Библиотека для чтения») 30-х років давали широку інформацію про явища сучасної західної літератури. Жуковський, Козлов, Пушкін (не кажучи про інших) для молодого Т. Г. Шевченка були вікнами, прорубаними в Європу. Пізніше відкрилися для нього й інші «вікна»: почасти — людьми, близькими до гуртка петрашевців, почасти — кириломефодіївцями, а в останні роки життя — стосунками з критиками і поетами російської революційної демократії.

Правда, «інтернаціональні стосунки» Шевченка з поетами були епізодичними. Не забуваймо, що з 47 років життя Шевченко знав лише 13 років «волі», хоч, безперечно, можливість читати уривками була у нього і до виходу з кріпацької неволі, і в заслання. Книга була для нього дійсно хлібом насущним.

Обсяг читання у нього був досить великий, але не ним визначався напрямок його творчості, і Шевченко-читач небагато пояснює в Шевченку-поетові. Щодо цього великий український поет становить поетичну організацію, відмінну, наприклад, від тієї, яку представляв Пушкін. У творчості Пушкіна дуже багато значили спершу французькі поети XVIII ст., потім Байрон, Руссо і Шатобріан, пізніше Шекспір, Вальтер Скотт та інші англійці. Неможливо всебічно вивчити «Руслана і Людмилу», не враховуючи вражень від Вольтера і Аріосто; не можна уявити «Кавказького бранця», не згадуючи про Байрона або «Бориса Годунова», обминувши Шекспіра. Інша справа — Шевченко. Він теж був, наприклад, палким шанувальником Шекспіра: «Шекспіра возив з собою, куди б не їхав», — згадує про нього Куліш. Кетчерівський переклад Шекспіра, що виходив з 1841 року, став настільною книгою Шевченка; загубивши його після арешту 1847 року, поет у листах до друзів із

заслання раз у раз просить прислати йому «Шекспира, перевод Кетчера»¹.

Мабуть, ще до цього періоду «Гамлет» у переробці С. Висковатова (1811), у вільному перекладі М. Полевого «Отелло», «Юлій Цезарь», «Ричард III», «Король Лир» («Леар», перекладений М. Гнєдичем) та інші були вже йому знайомі. Але у нас немає даних для того, щоб урахувати вплив Шекспіра на творчість Шевченка. Шевченка в Шекспірі приваблювала правдивість зображення (бажючи похвалити Марка Вовчка, він прирівнює її до Шекспіра). Але інші основні риси Шекспіра — різнобічне зображення характерів, показаних в їх розвитку, в їх суперечностях, не являють чогось типового для Шевченка. Великий ліричний поет, він не раз поривався до драми, але не створив драми, достойної свого генія. А драматичний пафос «Гайдамаків», звичайно, зовсім не шекспірівського складу, як і весь твір — не трагедія, не історична хроніка, а, скоріше, драматична ораторія.

*

Правда, порівняльно-літературне вивчення творчості Шевченка — справа відносно нова, і далі зіставлень з російськими і польськими (і одним чеським) поетами воно поки що не посувалося. Майбутнє повинно розгорнути роботу і в цій галузі, і є підстави гадати, що «органічність» і «наївність» багатьох творів Шевченка, які вважають вирослими прямо з народного ґрунту, буде тоді переглянуто.

Паралелі між Шевченком і поетами, яких він читав, будуть далеко не зайвими, коли тільки ми відмовимось від погоні за запозиченнями і наслідуваннями. Почнемо з паралелі, яка самою своєю постановкою може на перший погляд викликати здивування.

Одним із часто згадуваних Шевченком античних поетів є Овідій. Кілька разів Шевченко згадує «Метаморфози», книгу про перетворення людей і героїв, одні з найвидатніших творів давнього римського поета. Надівши на себе непромокальний плащ замість колишнього замащеного брудного халата, молодий художник (в однойменній повісті) вважає, що це «просто Овидієво превращенне».

Про «Овидієво превращенне» згадується і в повісті «Прогулка». В щоденнику (11 липня 1857 р.) є неологізм

¹ Листи: до Лизогуба від 11 грудня 1847 р. і до М. Лазаревського від 21 січня 1858 р.